

RECENZJA KSIĄŻKI WALDEMARA FURMANKA „GODNOŚĆ CZŁOWIEKA DE DIGNITATE PERSONAE HUMANAЕ”

Rzeszów 2020

ISBN 978-7996-795-7

Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego

Katarzyna Ludwikowska

ORCID: 0000-0003-3015-8100

Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy

adres e-mail: kasial@ukw.edu.pl

Działalność naukowa Waldemara Furmanka od wielu lat skoncentrowana jest na analizie otaczającej rzeczywistości w perspektywie aksjologicznej. Zainteresowania Autora oscylują wokół m.in. zagadnień humanistycznej pedagogiki pracy, wartości w pedagogice, a także przemian w pedagogice jako konsekwencji transformacji cywilizacji. Monografia *Godność człowieka. De dignitate personae humanae* stanowi naturalną konsekwencję uwagi Autora skoncentrowanej na aksjologicznym wymiarze funkcjonowania jednostki ludzkiej we współczesności. W miejscu tym warto zaznaczyć, że W. Furmanek jest organizatorem cyklicznych wydarzeń naukowych poświęconych zagadnieniu wartości, jak również autorem licznych publikacji obejmujących swym zakresem tę problematykę, na przykład serii monografii dotyczących miłości (*Miłość – zagubiona wartość współczesnej pedagogiki*, *Rozwój rozumienia miłości*, *Meandry miłości*, *Deficyt miłości*), lub takich pozycji, jak: *Człowiek. Urzeczywistnienie się osoby*, *Człowiek wobec wartości* oraz *Człowiek w badaniach współczesnej pedagogiki zorientowanej personalistycznie*. W każdej z nich Autor w sposób pogłębiony, interdyscyplinarny pochyła się nad kategoriami w swej naturze absolutnymi, które jednocześnie – w płynnej ponowoczesności kapitalistycznej, przesiąkniętej perspektywą ekonomiczną – wydają się pomijane. W. Furmanek tym wymiarem swej działalności naukowej zdaje się zapominać o niezbędnej przestrzeni

do namysłu aksjologicznego. Zręcznie operując paradygmatami i teoriami naukowymi oraz transdyscyplinarną wiedzą udowadnia w swych publikacjach, że wartości stanowią problematykę bliską każdej przestrzeni ludzkiej działalności. Tak sformułowane stanowisko jest adekwatne również w odniesieniu do publikacji recenzowanej w niniejszym opracowaniu. Poprzez monografię *Godność ludzka. De dignitate personae humanae* Autor zaprasza czytelnika do zastanowienia się nad kategoriami honoru, dumy i godności ludzkiej, umożliwiając mu nie tylko konstytuowanie refleksji o charakterze uniwersalnym, ale jednocześnie – tych o naturze osobistej i jednostkowej. Recenzowana publikacja to zbiór prawd najważniejszych, fundamentalnych, a jej lektura pozostawia czytelnika w stanie wewnętrznego poruszenia. Autor stawia tezy dotyczące istoty człowieczeństwa – jego niepowtarzalności i swoistości, lokując człowieka jako wartość najwyższą i tym samym zaprasza czytelnika do przyjęcia tej samej perspektywy. Publikacja *Godność człowieka. De dignitate personae humanae* to kwintesencja humanistycznej perspektywy podmiotowości, a jej lektura napawa optymizmem, że przyjęcie personalistycznej optyki ma swoje niezbywalne znaczenie.

Publikacja zbudowana jest z jedenastu rozdziałów. W każdym z nich Autor rozważa możliwe trajektorie interakcji zachodzących między godnością i innymi kategoriami. W części pierwszej Autor koncentruje się na rozumieniu pojęcia *godność*, jako kategorii wyjściowej do dalszych rozważań, obejmując swą refleksją tajemnicę istoty ludzkiej – jej godność osobistą, osobową, osobowościową oraz wspólnotową, w tym – zawodową i narodową. Dokonuje także swoistej rekonstrukcji rozumienia kluczowych pojęć w języku potocznym i leksykalnym, czego kulminacją stanowi przejście do zagadnienia człowieczeństwa. Autor, budując narrację, od pierwszych stron opracowania zdaje się zapraszać czytelnika do koncentracji na pedagogicznych implikacjach zespołu kategorii ujętych w zestawieniu „człowiek–godność”. Rozdział drugi recenzowanej publikacji poświęcony został odpowiedzi na pytanie o honor osobisty i dumę. Jak Autor słusznie zauważa, można doświadczyć poczucia, że o zagadnieniach tych powiedziano i napisano już wiele, zwłaszcza w literaturze pięknej oraz religijnej. Zdaje się jednak, że ta wielość nie zapewnia możliwości ostatecznego zamknięcia tej kategorii w opisie i nie jest wystarczająca, aby móc uznać, że godność jest wartością realizowaną w cywilizacji XXI wieku. W związku z tym zawarte w tej książce starania ujęcia fenomenu godności ludzkiej zdają się w pełni zasadne. Autor nie stroni od podejmowania wątków trudnych i niewygodnych, czego dowód stanowi interesujący przegląd postaw mylnie utożsamianych niekiedy z godnością – pychy (którą Autor, za Grzegorzem Wielkim, określa mianem „królowej wad ludzkich”)

i próżności, by ostatecznie sformułować puentę pod postacią rozważań na temat dyshonoru. W rozdziale trzecim Waldemar Furmanek porusza wątek konotacji występujących między pojęciami duma i godność. W części tej zaprezentowano także interesujący przegląd stanowisk dotyczący grzeczności, szacunku językowego, tytułomanii, zwrotów grzecznościowych i polskiego kodeksu honorowego. W rozdziale czwartym Autor ponownie nawiązuje do natury godności – udowadniając jej byt jako interdyscyplinarny obiekt badań. Następnie W. Furmanek przechodzi do opisu wymiarów naukowej refleksji nad godnością człowieka, prezentując przegląd badań nad tytułowym obiektem, a następnie werbalizując jej rozumienie i znaczenie na gruncie filozofii, nauk socjologicznych i w ujęciu etycznym. Rozdział ten stanowi znaczące wprowadzenie do trzech kolejnych, na łamach których Autor odnosi się do godności ludzkiej w perspektywie aksjologicznej, psychologicznej oraz teologicznej. W tej przestrzeni W. Furmanek czyni odniesienia, w opinii autorki niniejszej recenzji, szczególnie istotne dla rozważań natury pedagogicznej. Poruszając bowiem problematykę poczucia własnej wartości, samooceny, autowaloryzacji, zdaje się dotyczyć źródeł niepowodzeń i trudności wychowawczych doświadczanych przez pedagogów, nauczycieli i rodziców. Autor wylicza następstwa m.in. obniżonego poczucia własnej osoby, jak i nadmiernej autogloryfikacji, stwarzając w ten sposób dogodne warunki do podjęcia namysłu nad rolą (często – nieuświadomioną oraz niedocenianą) godności w procesach ogólnospołecznych. Te refleksje z kolei prowadzą czytelnika do rozważania na temat godności w kontekście prawnym – jako wartości nie tylko samej w sobie, lecz jednocześnie w zestawieniu z innymi kategoriami (jak demokracja, prawa ludzkie) będącej właściwym punktem odniesienia w stanowieniu i interpretowaniu prawa. Osobny rozdział poświęcony został godności w kontekście sumienia człowieka, na łamach którego Autor skupia swoją refleksję na wątkach m.in. świadomości moralnej człowieka, kryzysu sumienia czy też zacierania prawdy dotyczącej sumienia. W części tej następują także odwołania m.in. do koncepcji I. Kanta. Kolejny rozdział 11, wieńczy rozważania ujęte w monografii *Godność ludzka. De dignitate personae humanae*. Stanowi on jednocześnie bardzo ważny punkt rozważań zawartych w recenzowanej publikacji, gdyż stanowiska, tezy, ujęcia, rozważania i refleksje – ogół namysłu podjętego przez Autora we wcześniejszych fragmentach opracowania – zdają się prowadzić do konkluzji o znaczeniu poszanowania godności ludzkiej w procesach pedagogicznych. W rozdziale tym czytelnik odnajdzie zaproszenie do pochylenia się nad potrzebą reinterpretacji pojęcia „dziedzina wychowania” oraz zachętę do dostrzeżenia fundamentalnych implikacji pedagogicznych w dyskursie o godności

ludzkiej. Ponadto, poprzez skupienie się na lekturze rozdziału 11, udziałem czytelnika staje się refleksja nad godnością jako kategorią teorii wychowania oraz jej niezbywalnym znaczeniem w procesach rozwoju człowieka – również tych, nad którymi pieczę sprawują instytucje. Rozdział ten stanowi rozprawę o charakterze pedagogicznym, w którym W. Furmanek konfrontuje także omawianą problematykę z jednymi z najbardziej palących problemów współczesności – budowaniem stylu życia skoncentrowanego na „być”, teleologią wychowania czy wychowaniu do godności.

Dalai Lama stwierdził, że żyjemy w rzeczywistości nasiąkniętej paradoksem, w której mamy coraz większe domy, lecz coraz mniejsze rodziny, w której pomnożyliśmy nasze majątki, ale okroiliśmy nasze wartości, w której mówimy zbyt dużo, a kochamy zbyt mało (www.torun.paulini.pl). Refleksje W. Furmanka, skoncentrowane w publikacji *Godność ludzka. De dignitate personae humanae* zdają się nawiązywać do owej dychotomii otaczającego nas świata, w którym stale postępująca dewaluacja aksjologiczna odbywa się w cieniu tętniącej wielością bodźców codzienności. Autor podjął się zadania niezwykle trudnego. Można bowiem zaryzykować stwierdzenie, że choć godność winna stanowić nienaruszalną cechę konstytutywną życia jednostki ludzkiej od jej narodzin aż po śmierć, jej pojęcie, zakres, funkcje realne i tajne oraz znaczenie zdają się jedną z tych przestrzeni trudno definiowalnych – ulotnych, płynnych, niejednorodnych, tajemniczych. Z drugiej strony w obrębie rozważań o godności niezwykle trudno o jednoznaczny uniwersalizm, albowiem tak jak zagadnienie godności dotyczy każdej osoby, tak jej interpretacja czy określenie nie są już tak oczywiste. Przecież każdy istniejący podmiot użyłby innej konstrukcji językowej do oddania swoistości tego pojęcia, nadając jej tym samym nowe znaczenie. Z całą stanowczością podkreślić jednak należy, że W. Furmanek nie tylko zdecydował się podjąć tego zadania, lecz również jemu sprostał. Na szczególne podkreślenie zasługuje fakt, że Autor z wielką pieczołowitością w konstruowanej narracji powołuje się na interdyscyplinarne i metadyscyplinarne źródła, nawiązując między innymi do dorobku z zakresu filozofii, religii, pedagogiki, socjologii, psychologii. Prowadzone przez W. Furmanka rozważania są w związku z tym nasycone treścią, mają charakter rozprawy naukowej, a szeroka perspektywa odniesień sprawia, że prowadzona myśl staje się uniwersalistyczna. Duże znaczenie dla jakości zaistniałych rozważań ma bogata refleksyjność Autora oraz rzadko spotykana zdolność przenikania się dwóch, momentami wzajemnie oportunistycznych potencjałów – mądrej i dojrzałej emocjonalności oraz chłodu i wyważenia w prowadzeniu rozprawy. Dzięki temu pojęcie godności, które

w potocznym rozumieniu zdaje się kategorią nasyconą, nieco spowszedniałą, nabiera charakteru kategorii pulsującej. Wart podkreślenia jest również fakt, że Autor na stronicach monografii odwołał się do ponad trzystu różnych źródeł.

Zadanie, którego na łamach publikacji *Godność ludzka. De dignitate personae humanae* podjął się W. Furmanek, jawi się jako niezwykle trudne również dlatego, że w przesiąkniętej racjonalizmem rzeczywistości upominanie się o wartość, jaką jest godność każdego człowieka, w niektórych kręgach może graniczyć z utopią bądź infantylnością. Podziwiam odwagę Autora w przypomnieniu o kwestiach nieco niemodnych, lecz fundamentalnych!

Można przypuszczać, że każda jednostka ludzka jest w stanie na stronach tej książki odnaleźć prawdę o sobie – tę uniwersalną, będącą wspólnym doświadczeniem ludzkim – jak i swoiste odcienie aksjomatu. Odnaleźć prawdę o otaczającym nas świecie, relacjach panujących w zbiorowościach, niekiedy kruchości i pozorności łączących nas relacji, które coraz częściej wydają się pozorne, interesowne. Odnaleźć prawdę o oddaleniu od samego siebie.